

DOUĂ AKINAKAI DESCOPERITE LA COZIA, JUDEȚUL IAȘI

DE

CONSTANTIN ICONOMU

Cuvinte-cheie: *săbii pumnal (akinakai), sciți, morminte de înhumăție*

Keywords: *dagger-swords (akinakai), scythians, inhumation graves*

În localitatea Cozia, comuna Costuleni, județul Iași, au fost descoperite de-a lungul anilor mai multe săbii pumnal de tip scitic – akinakai – dintre care unele provin din morminte. Primul, ieșit la iveală întâmplător în via fostului C.A.P., a făcut obiectul unui studiu publicat de noi în anul 1975¹. Un alt akinakes a fost găsit ocazional, în aceeași localitate, fără a se cunoaște condițiile de descoperire². Al treilea provine dintr-un mormânt de înhumăție cercetat arheologic de către A. László, despre care se știe că aparține unei femei, și în care a fost depus un akinakes, un cuțit de fier și vârfuri de săgeți din bronz, cu trei muchii. Ultimele două akinakai au fost publicate de A. Vulpe³, iar scheletul de O. Necrasov⁴. Lângă mormântul de femeie a apărut un altul, tot de înhumăție, care avea ca inventar numai un cuțit de fier⁵. Așadar la Cozia au fost descoperite trei akinakai, dintre care doar unul singur a apărut într-un mormânt de înhumăție. În afară de acestea, au fost făcute „descoperiri” și în depozitul Institutului de Arheologie din Iași unde colegul Bogdan Minea a găsit un pachet conținând două pumnale de fier și un vârf de lance, aduse și predate de către Dumitru Agache de la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași, care, în 1966, când a recuperat piesele, era profesor în comuna Costuleni, județul Iași⁶. Din puținele date existente pe hârtia ambalajului, reținem informația că toate piesele au fost descoperite la Cozia, în punctul Voloaca Mică, lângă cimitirul satului, la circa 20–30 m est de gospodăria locuitorului Alexandru Goldean. Sabia-pumnal și vârful de lance, ambele de fier, au fost găsite lângă un schelet uman, iar despre celălalt akinakes nu avem informații mai numeroase referitoare la condițiile de descoperire.

Iată și descrierea celor trei piese: sabia de fier din mormânt este puternic corodată, fără miez metalic, având garda desprinsă și distrusă și mânerul terminat cu o măciulie plată și lățită. Dimensiuni: lungimea totală 34 cm; lățimea maximă a lamei 2,3 cm, lungimea maximă a lamei 24,5 cm; lățimea maximă a lamei 2,3 cm; lățimea maximă în dreptul gărzii 2 cm; grosimea maximă 0,5 cm. Deteriorarea gărzii îngreuiază atribuirea tipologică a acestei piese, despre care putem presupune că va fi fost cordiformă, având în vedere descoperirile similare de la Cozia (fig. 1/a; 2/a).

Din același mormânt provine și vârful de lance foliform, cu nervură mediană pe lamă și manșon conic scurt. Dimensiuni: lungimea maximă 34,5 cm; lățimea maximă a lamei 4,4 cm; grosimea maximă a lamei 0,9 cm; diametrul maxim al manșonului 2,1 cm; grosimea maximă a tablei manșonului 0,4 cm (fig. 1/b; 2b).

¹ C. Iconomu, *Un nou akinakes descoperit la Cozia (jud. Iași)*, în *CI*, VI, 1975, p. 55–67.

² A. Vulpe, *Die Kurzschwerter. Dolche und Streitmesser der Hallstattzeit in Rumänien*, în *PBF*, VI, München, 1990, nr. 42, p. 44, pl. 9/42.

³ A. Vulpe, *op. cit.*, nr. 42, p. 44, pl. 9/42; nr. 56, p. 46–47, pl. 9/42.

⁴ O. Necrasov, *L'anthropologie de l'aire thrace*, în *Actes du IIe Congrès international de thracologie*, III, 1976, București, p. 435, 437.

⁵ A. Vulpe, *op. cit.*, nr. 143, p. 83, pl. 26/143.

⁶ Aducem și aici mulțumirile noastre colegilor Dumitru Agachi și Bogdan Minea pentru contribuția adusă.

A treia piesă găsită este reprezentată de un akinakes puternic corodat, din care se păstrează lama, cu nervură mediană, fără vârf, o parte din garda ovală și capătul mânerului conservat fragmentar, din care se mai poate observa un rest de la o antenă. Mânerul prezintă pe margine o proeminență, conservată parțial, menită a fixa prășelele. Această piesă, deși foarte deteriorată, păstrează mai multe elemente ale mânerului și gărzii suficiente pentru a ne determina să o atribuim cu certitudine tipului de sabie-pumnal (akinakes). Dimensiuni: lungime maximă 34 cm; lățimea lamei 4 cm; lungimea maximă a lamei 21 cm; lățimea maximă a mânerului 2,3 cm; lățimea maximă a capătului mânerului 4,8 cm; grosimea maximă a mânerului 0,6 cm (fig. 1/c; 2/c).

Akinakesul, provenit din mormânt, chiar fragmentar, este aproape identic cu exemplarul descoperit de A. László, și aparține, în conformitate cu clasificarea lui A. Vulpe, grupei a III-a, varianta săbii de tip Cozia, ce include săbii scurte, cu mânerul oval, date în secolele VI–V a. Chr.⁷. Așa cum am arătat, în mormântul de la Cozia, în afară de akinakes s-a găsit și un vârf de lance de fier, piesă care în Moldova, apare asociată cu pumnale de tip Cozia la Zăicești⁸. De asemenea, un vârf de lance a fost înregistrat și în mormântul de înhumăție de la Mileștii de Sus, unde apare împreună cu un akinakes cu antene de tip Nănești, ambele date între 550–450 a. Chr.⁹. Un alt vârf de lance s-a descoperit într-un mormânt de înhumăție de la Huși, în cadrul unui grup de morminte de tip scitic, cu inventar din secolele VI–V a. Chr.¹⁰. Având în vedere similitudinile amintite, acest nou mormânt de la Cozia, cu akinakes și vârf de lance, poate fi datat între 550–450 a. Chr. Pentru cel de-al doilea pumnal, cu antene, de la Cozia, nu dispunem de date privitoare la circumstanțele descoperirii, dar se poate presupune că și acesta provine dintr-un mormânt. El aparține grupei a IV-a a tipului Nănești, datat în intervalul 550–450 a. Chr.¹¹. Acest akinakes este al doilea pumnal cu antene descoperit la Cozia, primul fiind cel publicat de noi în 1975¹².

În conformitate cu descrierea făcută de A. László¹³, satul Cozia, din comuna Costuleni, se află amplasat în marginea de nord-est a Podișului Central Moldovenesc; la circa 1,5 km nord-vest de sat, se află un deal format din două mameloane unite printr-o șa, cu axul longitudinal pe direcția est-vest, cel din partea vestică fiind numit „La Costică Aruxandei”. Pantele sudice, line și scunde, sunt orientate spre locul numit „Voloaca Mică”, plantat cu vie. În partea vestică a dealului „La Costică Aruxandei” a fost cercetată arheologic o așezare cucuteniană peste care este suprapusă o alta ce aparține culturii Cozia¹⁴. Descoperirile de morminte de înhumăție cu pumnale de tip akinakes par a fi grupate în punctul Voloaca Mică și „La Costică Aruxandei”, după cum rezultă din următorul catalog:

Primul pumnal, cu antene, publicat de noi în 1975¹⁵, a fost găsit în via fostului C.A.P., care la acea vreme era amplasată și în punctul Voloaca Mică. Un alt akinakes, descoperit la Cozia, a fost recuperat de A. László care, efectuând săpături pe dealul „La Costică Aruxandei” l-a găsit în zonă. Piesa aparține tipului Cozia și este datată în secolele VI–V a. Chr.¹⁶. Un alt akinakes a ieșit la iveală la Cozia într-un mormânt de înhumăție cu schelet de femeie găsit pe dealul „La Costică Aruxandei”¹⁷.

Dintr-o altă semnalare, la Cozia, la poalele dealului Voloaca Mică prin desfundarea terenului pentru vie, a fost distrus un mormânt de înhumăție cu schelet uman în care se aflau vârfuri de săgeți de tip scitic¹⁸. La aceste descoperiri se adaugă acum pumnalul și vârfurile de lance, apărute într-un mormânt de înhumăție, din punctul Voloaca Mică, și pumnalul cu antene, care, cu probabilitate, are aceeași proveniență. Deși nu deținem date exacte despre toate descoperirile, se poate aprecia că la Cozia în punctele „Voloaca Mică” și „La Costică Aruxandei” a fost identificat un grup funerar cu rare morminte de înhumăție și inventar de tip scitic.

⁷ A. Vulpe, *op. cit.*, p. 48.

⁸ S. Rață, *Noi urme scitice lângă Botoșani*, în *SCIV*, 16, 3, 1965, p. 575–579; A. Vulpe, *op. cit.*, nr. 46–47, p. 44.

⁹ I. Mitrea, *Două morminte din sec. VI–V î.e.n. descoperite la Mileștii de Sus, jud. Bacău*, în *SAA*, 1983, p. 59–67; idem, *Deux tombes du VI–V^e av.n.e. découvertes a Mileștii de Sus, de departement du Bacău*, în *Carpica*, XV, 1983, p. 117–124; A. Vulpe, *op. cit.*, p. 54–57.

¹⁰ C. Buzdugan, *Riturile funerare ale comunităților hallstattiene târzii din Moldova*, în *AMM*, II, 1980, p. 53–54; C. Iconomu, *Noi date arheologice despre județul Vaslui rezultate dintr-o donație*, în *ArhMold*, XXIII–XXIV, p. 276–277.

¹¹ A. Vulpe, *op. cit.*, p. 57.

¹² C. Iconomu, *Un akinakes descoperit la Cozia, jud. Iași*, în *CI*, VI, 1975, p. 55–60.

¹³ A. László, *O așezare hallstattiiană la Cozia*, în *ArhMold*, VII, 1972, p. 208 și informații amabile de la A. László căruia îi mulțumim și cu acest prilej.

¹⁴ A. László, *op. cit.*, p. 208.

¹⁵ C. Iconomu, *op. cit.*, p. 55–67.

¹⁶ A. Vulpe, *op. cit.*, p. 43–49, nr. 42.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 56, p. 46.

¹⁸ V. Chirica, Marcel Tanasachi, în *RAJI*, Iași, 1984, p. 93, XXV.3 B.

*

Pe teritoriul Moldovei, între Carpați și Prut, au ieșit la iveală, prin cercetări sistematice ori descoperiri întâmplătoare, mai multe morminte de înhumăție cu inventar de tip scitic din intervalul secolelor VI–V a. Chr., care se deosebesc de cele de incinerăție și înhumăție cu piese de ofrandă getice. Iată și catalogul acestor morminte cu inventar de tip scitic:

1. Cimbala, comuna Izvorul Berheciului, județul Bacău. Aici s-a descoperit în 1959 un mormânt de înhumăție cu scheletul întins pe spate, cu capul orientat spre nord-est. Din inventar fac parte o bentiță-colier, cinci capete de ace eliciforme, opt aplice discoidale, patru inele de buclă, un arc de fibulă, o spirală, toate de bronz, și nouă perle de sticlă. Mormântul a fost datat în secolele VI–V a. Chr.¹⁹.

2. Comarna, comuna Osoi, județul Iași. În această localitate, pe dealul Andrieșul, s-au descoperit înainte de al Doilea Război Mondial mai multe schelete umane precum și obiecte care, probabil, au făcut parte din inventarul acestor morminte. De aici au fost înregistrate și recuperate un akinakes de fier, vârfuri de săgeți și nasturi de bronz, datate în secolul al V-lea a. Chr.²⁰. De asemenea, învecinat cu dealul Andrieșul, în locul numit „Puntea Tincului”, a apărut un alt akinakes, rămas inedit²¹. Pumnalul publicat de la Comarna, aparține tipului Suseni-Măcișeni și este datat în prima jumătate a secolului al VI-lea a. Chr.²².

3. Cozia, comuna Costuleni, jud. Iași.

a. Akinakes cu antene, de fier, descoperit în arătură, în via fostului C.A.P. Akinakesul de tip Nănești²³ este datat între 550–450²⁴.

b. Akinakes de fier, cu locul exact de găsim necunoscut, de tip Cozia, găsit întâmplător, provenit cu probabilitate dintr-un mormânt²⁵.

c. Mormânt de înhumăție cu schelet de femeie de tip mediteranoid, cu amestec dinaroid, având în inventar un akinakes cu măciulie la capătul mânerului, cu cuțit de fier și două vârfuri de săgeți de bronz cu trei muchii²⁶.

d. Mormânt de înhumăție, descoperit lângă cel de femeie, având ca inventar doar un cuțit de fier²⁷.

La acestea se adaugă și cele două descoperiri de akinakai, pe care le publicăm acum, dintre care unul provine în mod cert dintr-un mormânt. Așadar la Cozia, avem atestate trei morminte de înhumăție, din care două cu akinakai și alte trei descoperiri de pumnale de tip scitic care, cu probabilitate, provin din morminte.

1. Cristinești, comuna Cristinești, jud. Botoșani. În această localitate au fost descoperite două akinakai apărute împreună cu oseminte omenești²⁸, săbiile fiind atribuite de A. Vulpe tipului Cozia²⁹.

2. Hilișeu-Horia, comuna Hilișeu-Horia, jud. Botoșani. În 1960 s-a descoperit un akinakes de fier, 17 vârfuri de săgeți de bronz, fragmente de vas de culoare cenușie, modelate cu mâna, apărute în context cu oase umane de la morminte de înhumăție. A. Vulpe încadrează acest akinakes în tipul Rădeni, datat în secolele V–IV a. Chr.³⁰.

3. Oraș Huși, jud. Vaslui. În grădina Școalei primare nr.1, în anul 1928, s-a descoperit un mormânt de înhumăție plan, cu schelet de femeie, în decubit dorsal, cu capul la est, având ca podoabe brățări de bronz așezate la mâini, un inel, o broșă și un lăntșor, obiecte care au fost distruse în momentul descoperirii. La distanța de 5 m s-au aflat mai multe vârfuri de săgeți de bronz, din care s-au recuperat 14 bucăți și o piatră lată

¹⁹ V. Căpitanu, *Un mormânt hallstattian descoperit la Cimbala*, în *Carpica*, I, 1968, p. 69–72; C. Buzdugan, *op. cit.*, p. 52.

²⁰ I. Nestor și colab., *Campania de săpături arheologice din anul 1951. Rapoarte preliminare. Șantierul Valea Jijiei*, în *SCIV*, 3, 1952, p. 44; A. Nițu, *Despre unele urme scitice din Moldova*, în *Materiale*, I, 1953, p. 3–6; C. Buzdugan, *op. cit.*, p. 52; idem, *Pumnale hallstattiene târzii pe teritoriul României*, în *CA*, II, București, 1976, p. 241, nr. 17; V. Chirica, Marcel Tanasachi, în *RAJI*, I, 1984, p. 88–89, XV.2, K; A. Vulpe, *op. cit.*, nr. 32, p. 39.

²¹ V. Chirica, M. Tanasachi, *op. cit.*, p. 89, XV.2, L; A. Vulpe, *op. cit.*, nr. 87 A, p. 68.

²² A. Vulpe, *op. cit.*, p. 41.

²³ *Ibidem*, nr. 71, p. 55.

²⁴ *Ibidem*, p. 57; C. Iconomu, *op. cit.*, p. 55–67; C. Buzdugan, în *CA*, II, 1976, p. 243, nr. 18.

²⁵ A. Vulpe, *op. cit.*, nr. 42, p. 44.

²⁶ *Ibidem*, nr. 56, p. 46–47.

²⁷ *Ibidem*, nr. 143, p. 83.

²⁸ V. Perian, *Descoperiri scitice în județul Botoșani*, în *Revista Muzeelor*, 1, 1969, p. 83, Fig. 1–2; C. Buzdugan, în *AMM*, II, 1980, p. 52–53; idem, în *CA*, II, 1976, p. 243.

²⁹ A. Vulpe, *op. cit.*, nr. 49–50, p. 45.

³⁰ V. Perian, *op. cit.*, p. 83; C. Buzdugan, în *CA*, II, 1976, p. 245; idem, în *AMM*, II, 1980, p. 53; A. Vulpe, *op. cit.*, nr. 200, p. 95.

pusă deasupra craniului. În același mormânt s-au mai descoperit și trei vase de factură locală, cărbuni și un fund de amforă grecească³¹. În 1973, au fost descoperite mai multe morminte de înhumăție, în centrul orașului, în parcul din fața Liceului „Cuza Vodă”. Primul mormânt, de înhumăție, conținea un schelet orientat nord-sud, cu capul la nord, având în dreapta un vârf de lance de fier. Al doilea, apărut la distanță de 9 m nord față de primul, conținea un schelet fără brațul și piciorul drept, în partea lipsă a oaselor fiind depuse obiectele de inventar și anume un pumnal și o cute de piatră. Sub umărul stâng s-au găsit 14 vârfuri de săgeți de bronz cu trei muchii. La 10 cm de schelet se mai aflau un pumnal, un ciob de amforă grecească, două fragmente de la alt pumnal, provenite cu probabilitate de la mormântul numerotat cu nr. 3. Al patrulea mormânt conține fragmente de craniu, cinci nasturi de bronz de formă rotundă și alți doi mai mici, trei vârfuri de săgeată de bronz cu trei muchii, 17 mărgelă din cochilii kauri, două brățări de bronz întregi și două fragmentare. Așadar, din cele patru morminte descoperite în 1973 s-a găsit un vârf de lance și trei pumnale de fier întregi și fragmentare, puternic corodate. Acestor obiecte li se alătură un topor-ciocan de fier, fără lamă, provenite probabil dintr-un mormânt distrus din apropierea locului unde au fost descoperite și celelalte. Toporul-ciocan este de tip scitic și se datează în intervalul secolelor VI–III a. Chr. De asemenea, cochiliile kauri se găsesc în mod curent în lumea scito-sarmatică, ele fiind întâlnite în mormintele de înhumăție cu inventar scitic din Transilvania și Moldova³². Cât privește pumnalele de fier, acestea au fost atribuite secolului al V-lea a. Chr.³³.

4. Mileștii de Sus, comuna Parincea, jud. Bacău. În această localitate au fost descoperite două morminte de înhumăție aflate unul lângă altul. Primul, conținea un schelet în poziție întinsă, orientat VVV–SSE, având ca inventar patru cochilii kauri. Al doilea, cu scheletul întins pe spate, avea aceeași orientare ca primul. Ca inventar s-a descoperit un akinakes, un vârf de lance, opt vârfuri de săgeți de bronz, câteva ace eliciforme și un ac cu capul discoidal. Mormintele, considerate de factură scitică, au fost datate de către I. Mitrea în secolul al VI-lea și începutul celui de-al V-lea a. Chr.³⁴ A. Vulpe le clasifică în tipul Nănești, datat între 550 și 450 a. Chr.³⁵.

5. Mânzătești, comuna Mălușteni, jud. Vaslui. Mormânt de înhumăție cu scheletul întins pe spate, orientat nord-sud. Inventarul, compus dintr-un pumnal și trei vârfuri de săgeți de bronz este datat de către autori în secolele VI–V a. Chr.³⁶.

6. Pocreaca, comuna Schitu Duca, jud. Iași. Mormânt, probabil de înhumăție, ieșit la iveală întâmplător, despre care nu se cunoaște decât că a fost găsit în satul sau împrejurimile satului Pocreaca. Inventarul conține o fibulă, cinci brățări, o oglindă, o verigă, un inel, trei capete de ac în formă de elice, un vârf de săgeată, toate de bronz, un obiect cilindric de os și un șirag de 12 cochilii kauri. Inventarul amintit mai sus sugerează faptul că mormântul aparține unei femei. Vîrfurile de săgeată de bronz îl apropie de mormântul de femeie cu akinakes de la Cozia. Prin particularitățile obiectelor de inventar, mormântul a fost datat în a doua jumătate a secolului al VI-lea a. Chr.³⁷.

7. Rădeni, comuna Dragomirești, jud. Bacău. De aici provine un mormânt de înhumăție cu scheletul întins pe spate, cu mâinile pe lângă corp și capul spre nord-vest. Inventarul cuprinde un pumnal cu un singur tăiș, două vârfuri de săgeți cu trei muchii, fragmente de vase modelate cu mâna³⁸. Pumnalul este atribuit de A. Vulpe tipului Rădeni, datat în secolele VI–IV a. Chr.³⁹.

8. Rediu, oraș Vaslui. În marginea de sud a satului Rediu, acum suburbie a orașului Vaslui, s-a descoperit întâmplător un mormânt de înhumăție cu scheletul întins pe spate, cu capul spre sud, având drept inventar un akinakes cu două tăișuri, șapte vârfuri de săgeți de bronz, datat la sfârșitul secolului al VI-lea a. Chr. – începutul secolului al V-lea a. Chr.⁴⁰.

³¹ C. D. Vasiliu, *Un mormânt scitic la Huși*, în *Arta și Arheologia*, 9–10, 1933–1934, Iași, p. 18–24.

³² C. Buzdugan, în *AMM*, II, 1980, p. 53–54; C. Iconomu, *Noi date arheologice despre județul Vaslui rezultate dintr-o donație*, în *ArhMold*, XXIII–XXIV, 2000–2001, București, 2003, p. 276–277.

³³ C. Buzdugan, Gh. Coman, *Pumnale hallstattiene târzii descoperite în Moldova*, în *SCIVA*, 2, 28, 1977, p. 241–242; C. Buzdugan, în *CA*, II, 1976, p. 247; A. Vulpe, *op. cit.*, nr. 89–90, p. 68.

³⁴ Cf. nota 9.

³⁵ A. Vulpe, *op. cit.*, nr. 69, p. 55, 57.

³⁶ V. Palade și N. Ciucă, *Noi descoperiri scitice în județul Vaslui*, în *SCIV*, 23, 1972, 2, p. 285–292; C. Buzdugan, în *AMM*, II, 1980, p. 54; A. Vulpe, *op. cit.*, nr. 67, p. 53–54.

³⁷ C. Iconomu, *Un mormânt de la sfârșitul primei epoci a fierului de la Pocreaca-Iași*, în *ArhMold*, XXIX, 2006, p. 57–65.

³⁸ I. Mitrea, în *Studii și comunicări științifice*, Bacău, 1970, p. 211–217; C. Buzdugan, în *AMM*, II, 1980, p. 74.

³⁹ A. Vulpe, *op. cit.*, nr. 199, p. 95; C. Buzdugan, în *CA*, II, 1976, p. 249.

⁴⁰ V. Palade, *Mormânt scitic la Rediu-Vaslui*, în *SCIVA*, 1976, p. 549–554; C. Buzdugan, în *AMM*, II, 1980, p. 56; idem, în *CA*, II, 1976, p. 251; A. Vulpe, *op. cit.*, nr. 56 A, Vaslui, p. 46, tip Cozia.

9. Vaslui. În punctul „Curtea Domnească”, dintr-o necropolă hallstattiană timpurie, provin două morminte de înhumăție deranjate (M 6 și 7) care conțin vase de ofrandă, vârfuri de săgeți de bronz de tip scitic datate în secolele VI–V a. Chr.⁴¹.

10. Codru, comuna Cajvana, jud. Suceava. În această localitate au fost cercetați arheologic 14 tumuli conținând morminte de înhumăție cu schelete chircite și morminte secundare de incinerăție. În tumului nr. 3 a ieșit la iveală o groapă rectangulară căptușită cu lespezi de piatră, acoperită în vechime cu bârne în care au fost depuse scheletele. Inventarul, foarte variat, cuprinde ceramică getică lucrată cu mâna și la roată, săbii de tip akinakes și topoare de luptă. Tumulii de la Codru se datează în perioada de la sfârșitul secolului al VII-lea – secolul al VI-lea a. Chr. și aparțin grupului podolo-moldav⁴².

*

Încă din anii '70, A. Vulpe arăta că în Moldova au fost descoperite morminte de înhumăție plane, având un ritual asemănător cu cel al grupului Ciunbrud, între ele existând similitudini tipologice și cronologice⁴³. În 1975, publicând primul akinakes descoperit la Cozia, împărtășeam opinia lui A. Vulpe care lega mormintele de înhumăție plane din Moldova de enclava scitică din Transilvania, susținând totodată că aceste morminte documentează efectiv o prezență scitică în Moldova⁴⁴.

Descoperirea mormântului de înhumăție cu akinakes și vârfuri de săgeți de la Rediu-Vaslui i-a oferit posibilitatea lui V. Palade să formuleze unele interpretări potrivit cărora acest tip de morminte asociate cu armele de tip scitic s-ar datora prezenței unor luptători sciți căzuți în urma unor incursiuni, punct de vedere întâlnit și la A. I. Meljukova⁴⁵. Faptul că în morminte se găsește un inventar sumar s-ar datora grabei cu care au fost înmormântați luptătorii sciți aflați în incursiune. Totodată, V. Palade observă absența din cadrul mormintelor de înhumăție cu inventar de tip scitic a vaselor ceramice. După același autor, la sfârșitul secolului al VI-lea și începutul secolului al V-lea a. Chr., în Moldova nu se aflau statornicite grupuri de populație scitică, prezența lor fiind accidentală⁴⁶.

C. Buzdugan, în lucrarea consacrată riturilor funerare ale comunităților hallstattiene târzii din Moldova, sintetizând interpretările referitoare la mormintele de înhumăție plane, observă că acestea urmează de la nord la sud cursul râului Prut, ele fiind des întâlnite în Podișul Central Moldovenesc, mai ales în Bazinul Bârladului, fără a depăși la vest Siretul. În jumătatea de nord a teritoriului dintre Siret și Prut se află puține morminte, iar în regiunile subcarpatice ele lipsesc complet. Grupul mormintelor de înhumăție din Moldova, prezintă caracteristici asemănătoare, scheletele fiind așezate în poziție întinsă, orientate în majoritatea nord-sud și mai rar nord-vest – sud-est. Mormintele apar de obicei izolate (Cimbala, Mânzătești, Rădeni etc.) sau grupate câte două-trei pe un spațiu relativ restrâns (Huși, Cozia, Comarna), constituind dovezi privitoare la existența unor necropole. Întrucât în preajma mormintelor de înhumăție s-au descoperit și morminte de incinerăție (Vaslui, Bârsești), se poate presupune existența unei perioade în care se practica biritualismul⁴⁷. În lucrarea citată autorul nu face nicio referire la etnicul celor aflați în mormintele de înhumăție dar, într-un studiu mai vechi, consacrat pumnalelor de tip scitic, C. Buzdugan aprecia că acestea ar putea fi atribuite în majoritate populației autohtone getice⁴⁸.

În cunoscuta sa lucrare consacrată sciților și lumii tracice, A. I. Meljukova considera că în Moldova sunt atestate câteva morminte de înhumăție cu inventar de tip scitic, legate de grupul Ciunbrud, dar se întâlnesc și unele elemente ale culturii triburilor scitice din nordul Mării Negre. În spațiul dintre Prut și Nistru sunt atestate mormintele scitice de la Cuconeștii Vechi și Suruceni, în zona de silvostepă, iar în Bugeac, în stepă, au fost descoperite morminte scitice izolate la Ogorodnoe, Červonyi Jar, Arciz și Sevčenko, amplasate în tumuli din epoca bronzului⁴⁹.

⁴¹ Al. Andronic, *Descoperirile traco-geto-dacice de la Vaslui*, în *CI*, S.N., XII–XIII, 1981–1982, p. 120–121.

⁴² M. Ignat, *Necropolele tumulare din zona Rădăuți în cadrul lumii traco-getice (secolele VII–V a. Chr.)*, Târgoviște, 2006, *passim*.

⁴³ A. Vulpe, *Cercetări arheologice și interpretări istorice privind secolele VII–V î.e.n., în spațiul carpato-dunărean*, în *MemAntiq*, II, 1970, p. 201–203.

⁴⁴ C. Iconomu, *Un nou akinakes descoperit la Cozia (jud. Iași)*, în *CI*, S.N., VI, 1975, p. 64–65.

⁴⁵ A. I. Meljukova, *Skifija i frakiiskii mir*, Moscova, 1979, p. 110–111.

⁴⁶ V. Palade, *Un mormânt scitic la Rediu-Vaslui*, în *SCIVA*, 27, 4, 1976, p. 549–555.

⁴⁷ C. Buzdugan, în *AMM*, II, 1980, p. 59.

⁴⁸ Idem, în *CA*, II, 1976, p. 265–266.

⁴⁹ A. I. Meljukova, *op. cit.*, p. 89 și urm.

Aducând în discuție problema mormintelor de înhumăție din spațiul traco-getic, Emil Moscalu considera că și acestea, ca și cele de incinerăție, aparțin în totalitate populației autohtone, admitând totuși o prezență culturală greco-scitică în zona nord-carpatică⁵⁰.

Publicând două morminte de înhumăție de la Mileștii de Sus – Bacău, cu inventar de tip scitic, I. Mitrea le atribuie unei populații de factură scitică, acestea putând fi legate de prezența unei enclave scitice la sfârșitul secolului al VI-lea și începutul secolului al V-lea a. Chr. în Podișul Central Moldovenesc⁵¹.

Mircea Ignat într-un articol consacrat mormintelor de înhumăție din Moldova, din perioada Hallstattului târziu, formulează o serie de aprecieri referitoare la această problemă⁵². Astfel, autorul observă faptul că majoritatea mormintelor reprezintă descoperiri întâmplătoare și că cercetările arheologice sunt o excepție. Cu această ocazie M. Ignat a întocmit o listă de morminte de înhumăție (opt localități cu 15 morminte), o alta cu descoperiri probabile (13 localități cu 19 morminte) și una cu diverse piese de tip scitic ieșite la iveală în 21 de localități, toate provenite din Moldova dintre Carpați și Nistru. Din listele întocmite se observă că numărul de descoperiri sigure este redus, iar specificul lor constă în practicarea înhumăției în morminte plane, în care scheletele se găseau în poziție întinsă pe spate, cu mâinile întinse pe lângă corp, majoritatea (83%) având capul orientat spre nord-vest⁵³. Același autor constată că majoritatea descoperirilor se plasează în Podișul Central Moldovenesc, inventarul funerar, adesea incomplet recuperat, este alcătuit din arme și obiecte de podoabă, iar prezența ceramicii constituie excepții. Mormintele conțin akinakai, vârfuri de săgeți și, mai rar, de lance. Există și morminte de femei care conțin arme, ca la Huși și Cozia, ceea ce reprezintă un obicei răsăritean, sau care conțin numai podoabe ca la Cimbala și Mileștii de Sus. Cel mai mare număr de akinakai se găsește în Podișul Central Moldovenesc și în număr redus, în mod neobișnuit, la est de Prut. Printre obiectele de inventar mai sunt de menționat brățări, scoici kauri, ace cu cap discoidal și eliciform, care pot constitui creații ale spațiului est-carpatic, toate celelalte obiecte, în special armele (akinakesurile și vârfurile de săgeți cu manșon scurt) găsindu-și similitudini în zona nord-pontică. Întrucât nu au apărut și piese de harnașament, M. Ignat aprecia că luptătorii sciți atestați în morminte sunt pedestri care utilizau în mod obișnuit arcul și pumnalul și mai rar cuțitul de luptă și lancea. Ei nu posedau topoare de luptă⁵⁴, nu utilizau fibule, iar ceramica nu este evidentă⁵⁵. Grupul Huși-Suruceni nu este cunoscut prin necropole, ci numai prin pâlcuri de morminte răspândite pe suprafețe mari, cu excepția descoperirilor de la Cozia și Huși. Autorul propune următoarele interpretări pentru aceste morminte: micile cimitire pot aparține unor grupuri pastorale mici și puțin stabile, concentrate în Podișul Central Moldovenesc, probabil ca urmare a faptului că aceștia evitau zonele deschise. De asemenea, se observă un grup în zona de contact dintre Podișul Sucevei și Câmpia Moldovei. Un alt grup se găsește pe valea râului Moldova, de la vărsarea în Siret până în zona orașului Piatra Neamț, unde există condiții asemănătoare acelor din Podișul Central Moldovenesc. Cu acest prilej s-a sugerat de către V. Mihailescu-Bîrliba și I. Untaru că aceste descoperiri pot face legătura, prin trecătoarea Prisăcani cu grupul Ciunbrud din Transilvania⁵⁶. Se observă, de asemenea, unele similitudini între grupul Huși-Suruceni și grupul Ciunbrud, între care se pot stabili asemănări dar și diferențe. M. Ignat apreciază că cea mai veche descoperire ce aparține grupului Huși-Suruceni este pumnalul de la Rădeni și că majoritatea pumnalelor și a vârfurilor de săgeți, se datează la sfârșitul secolului al V-lea a. Chr. Este necesar să stabilim o diferențiere între o populație sedentară și alta intrusivă, pendulatorie. Faciesul cultural Huși-Suruceni este de factură scitică, dar o serie de date îl împiedică pe autor să îl atribuie sciților. Imaginea care se poate face despre acest grup intrusiv este aceea a unor purtători de cultură scitică ce locuiau în zone împădurite, practicau transhumanța⁵⁷, luptau ca pedestrași și evitau zonele deschise, autorul mărturisind că nu poate preciza caracterul lor etnic⁵⁸.

⁵⁰ Em. Moscalu, *Quelques aspects du "probleme scythe" dans l'aire thrace septentrionale*, în *Thraco-Dacica*, II, 1981, p. 23–35.

⁵¹ I. Mitrea, *Două morminte din sec. VI–V î.e.n., descoperite la Mileștii de Sus, județul Bacău*, în *SAA*, I, Iași, 1983, p. 59–66; idem, *Deux tombes du VI–Ve siècle av.n.e., découvertes a Mileștii de Sus le departement de Bacău*, în *Carpica*, XV, 1983, p. 117–124.

⁵² M. Ignat, *Un aspect particulier du Hallstatt recente a l'est des Carpates*, în *Thracians and Circumpontic World*, II, Chișinău, 2004, p. 5–12.

⁵³ M. Ignat, *op. cit.*, p. 5.

⁵⁴ Afirmăție inexată. Cf. topoarele de la Huși și Codru-Cajvan, în catalogul nostru.

⁵⁵ Într-o serie de morminte se găsește și ceramică getică (Hilișeu-Horia, Rădeni, Huși) și fibule (Cimbala, Pocreaca). Cf. catalogul din text.

⁵⁶ V. Mihailescu-Bîrliba și Ilie Untaru, *Notă despre un nou "akinakes" găsit la Agapia*, în *MemAntiq*, III, 1971, p. 450; M. Ignat, *op. cit.*, p. 6–8.

⁵⁷ Nu rezultă de nicăieri că purtătorii acestui grup intrusiv erau păstori transhumanți n.n.

⁵⁸ M. Ignat, *op. cit.*, p. 7–8.

Referitor la interpretările lui M. Ignat, fără îndoială interesante, sunt de făcut câteva observații: în primul rând se constată faptul că în Moldova mormintele de înhumație cu inventar scitic sunt prea puțin numeroase și răspândite pe o arie întinsă, acestea fiind de obicei atestate câte unul sau două. Mai rar se întâlnesc grupe funerare de câte 5–6 morminte la Huși și Cozia, eventual Comarna. Asemănările cu grupul Ciumbrud se datoresc faptului că aparțin aceleiași epoci și aceleiași populații nord-pontice, dar trebuie ținut seama și de faptul că există unele deosebiri. Absența pieselor de harnașament din inventarul mormintelor de înhumație nu indică neapărat o categorie de pedestrași, în grupul Ciumbrud astfel de piese fiind puțin numeroase, prezența acestora fiind înregistrată numai în 11 morminte găsite în șapte locuri diferite⁵⁹. De asemenea, este cunoscut faptul că și populația autohtonă, getică, lupta călare, dar descoperirile de piese de harnașament din mormintele lor sunt inexistente⁶⁰. V. Palade, publicând descoperirea de la Rediu-Vaslui face observația că în mormintele de înhumație cu inventar scitic din Moldova lipsesc construcțiile de lemn sau de piatră, inventarul funerar este relativ sumar iar ritualul de înmormântare era lipsit de fast. Acest lucru s-ar datora faptului că cei înmormântați astfel se aflau departe de pământurile natale, cei decedați fiind înmormântați în grabă, eventual în urma unor lupte cu localnicii adăugăm noi⁶¹.

În concluzie, se poate aprecia că mormintele de înhumație cu inventar tipic scitic, în special arme (akinakai, vârfuri de săgeți și de lance, cuțite), și fără ceramică aparțin unor luptători de origine scitică care au întreprins expediții de jaf la răsărit de Nistru și mai ales de Prut. A. Vulpe remarca faptul că elemente de cultură scitică sunt mai numeroase în ținuturile răsăritene ale României și descresc spre apus. În acest sens, este de observat faptul că cel mai mare număr de akinakai este cel din Moldova (peste 50 de exemplare), mai scăzut în Transilvania (36 piese) și la Dunărea de Jos⁶². Aceste descoperiri de factură scitică, relativ numeroase în Moldova, se datorează și faptului că, din zona nord-pontică, s-a produs o puternică presiune scitică asupra zonei est-carpătice, la care se adaugă influențele grupului scitic Ciumbrud, din Transilvania, și a celor instalați în Dobrogea. Totodată, se remarcă faptul că descoperirile de morminte de înhumație cu inventar scitic și a obiectelor de tip scitic sunt mai numeroase între Carpați și Prut decât cele dintre Prut și Nistru datorită faptului că valea Prutului, Siretului, Bârladului și Lohanului au fost întrebuintate ca drumuri de invazie, din zona nord-pontică sciții ajungând la mari distanțe chiar până în Chersonesul tracic⁶³. Către vest și nord-vest, sciții și cultura lor sunt parte componentă a grupurilor podolo-moldav și Vekezug⁶⁴. Cercetătorii care s-au ocupat de cetățile fortificate cu șanțuri, valuri de pământ și palisade din spațiul traco-getic din Moldova, începând cu A. C. Florescu, au remarcat faptul că unul dintre motivele pentru care au fost construite aceste întărituri se datorește și permanentelor incursiuni de jaf ale sciților nord-pontici, care au avut loc în intervalul secolelor VI–IV a. Chr.⁶⁵.

De asemenea, așezările traco-getice, fortificate și deschise de la vest de Nistru sunt amplasate în majoritate în zonele de dealuri, apărate natural, unele dintre acestea gravitând în jurul cetăților de pământ. În afara mormintelor de înhumație cu inventar scitic, la vest de Nistru au ieșit la iveală un însemnat număr de obiecte de factură scitică, în special arme, provenind din descoperiri izolate care ar fi putut aparține și populației autohtone. În acest sens, este util de luat în considerare relatarea lui Tucidide (II, 96), după care geții de la sud de Dunăre și din jurul Pontului Euxin, învecinați cu sciții, au aceleași arme ca aceștia și sunt toți înarmați călări. Numărul mare de akinakai și de vârfuri de săgeți de bronz de tip scitic, provenite din descoperiri de la răsărit de Carpați, arată că acestea au fost produse și utilizate și de către populația autohtonă

⁵⁹ V. Vasiliev, *Sciții agatirși pe teritoriul României*, Cluj-Napoca, 1980, p. 97.

⁶⁰ Cf. C. Buzdugan, în *AMM*, II, 1980, p. 51–60 care nu înregistrează descoperiri de piese de harnașament în morminte getice.

⁶¹ V. Palade, *Un mormânt scitic la Rediu-Vaslui*, în *SCIVA*, 27, 4, 1976, p. 554.

⁶² A. Vulpe, *IstRom*, I, 2001, București, p. 408–411.

⁶³ Sciții au năvălit în Chersonesul tracic în 495, obligând pe Miltiade, învingătorul de la Maraton, să fugă din calea lor. Cf. P. Alexandrescu, *Izvoarele grecești despre retragerea lui Darius din expediția scitică*, în *SCIV*, 3–4, VII, 1956, p. 332–334; cf. și Herodot, VI, 40.

⁶⁴ M. Ignat, *op. cit.*, p. 101–104.

⁶⁵ A. C. Florescu și S. Rață, *Complexul de cetăți traco-getice (sec. VI–III î.e.n.) de la Stâncești-Botoșani*, în *Studii și materiale. Istorie*, Suceava, 1969, p. 9–21; A. C. Florescu, *Unele considerații asupra cetăților traco-getice (Hallstattiene) din mileniul I î.e.n. de pe teritoriul Moldovei*, în *CI*, S.N., II, 1971, Iași, p. 103–118; Adrian Florescu, Marilena Florescu, *Cetățile traco-getice din secolele VI–III a.Chr. de la Stâncești (jud. Botoșani)*, Târgoviște, 2005, p. 157; Aurel Zancoci, *Fortificațiile geto-dacice din spațiul extracarpatic în secolele VI–III a. Chr.*, București, 1998, p. 104–105; Svetlana Andrich, *Sur la question des contacts thraco-scythes interethniques*, în *The Thracian World at the Crossroads of Civilisation*, II, București, 1998, p. 114; Vasile Haheu, *Sur l'apparition des fortifications thraco-gètes à l'est des Carpates*, în *The Thracian World at the Crossroads of Civilisations*, II, București, 1998, p. 599, 601–602.

getică⁶⁶. De asemenea, atribuirea mormintelor de înhumație cu inventar scitic unui presupus grup cultural Huși-Suruceni, după cum a propus M. Ignat, nu se justifică deoarece aceste descoperiri sunt prea puțin numeroase, așa cum rezultă din lista întocmită de către noi, sunt răspândite pe o arie întinsă și nu presupun existența unor identități cu grupul Ciunbrud. Totodată, deși se formulează aprecierea potrivit căreia cei aflați în mormintele de înhumație nu pot fi identificați etnic, aceștia constituind doar un grup alogen de păstori transhumanți, realitatea istorico-arheologică contrazice un astfel de punct de vedere. După opinia noastră prezența mormintelor de înhumație cu inventar scitic la răsărit de Carpați reprezintă urmele unor acțiuni de jaf și a deplasării unor grupuri de populație venite din zona nord-pontică care au creat instabilitate în aria est-carpatică și au determinat populația localnică getică să construiască un număr însemnat de cetăți de pământ și de așezări fortificate. Acolo unde presiunea sciților nord-pontici a fost mai mică, ca în Muntenia și Transilvania, numărul cetăților de pământ a fost mai redus.

Fig. 1. Cozia-Iași, a. Akinakes; b. Vârf de lance; c. Akinakes cu antene

⁶⁶ A. Vulpe, *IstRom*, I, 2001, p. 411.

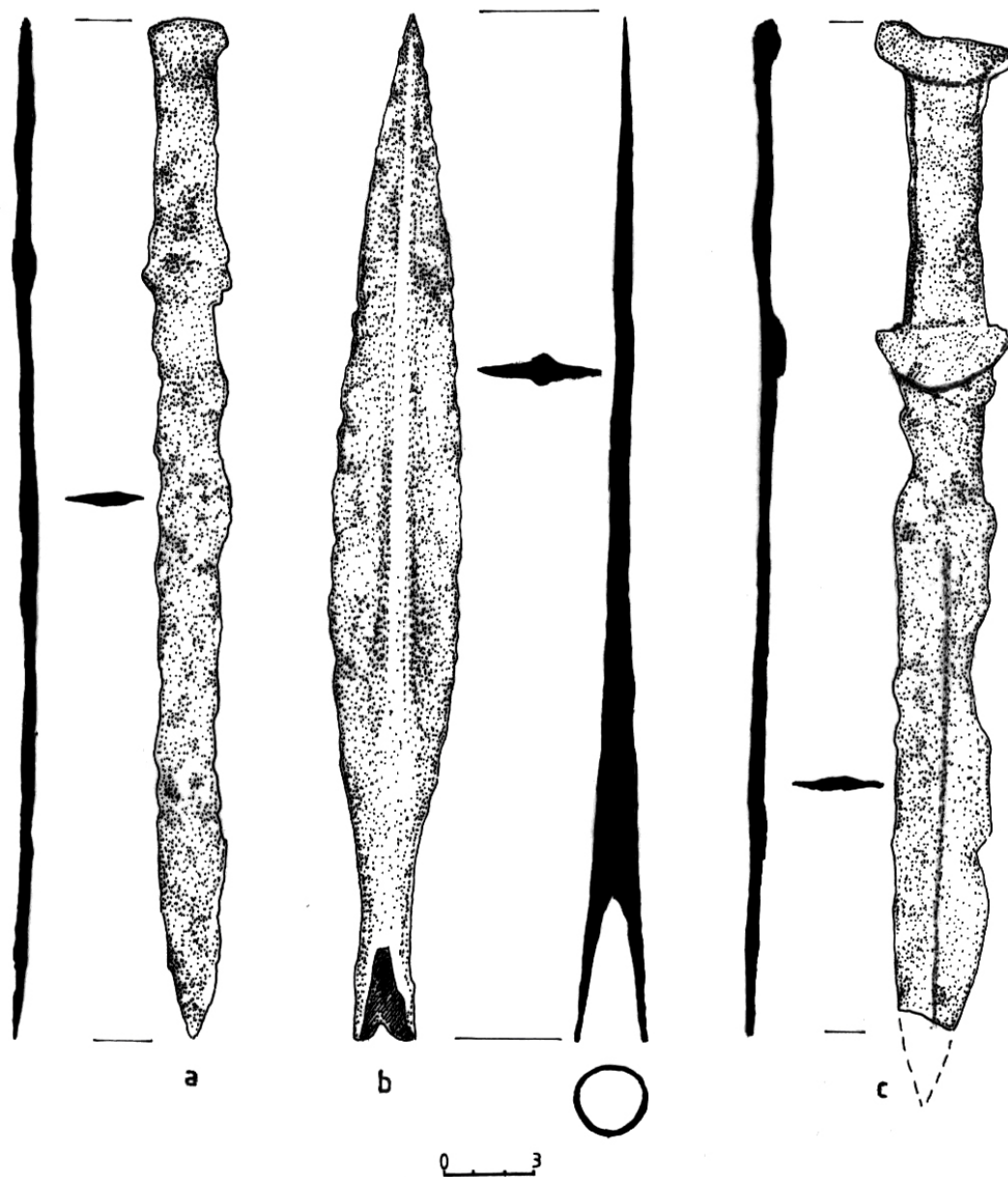

Fig. 2. Cozia-Iași, a. Akinakes; b. Vârf de lance; c. Akinakes cu antene.

TWO DAGGER-SWORDS (AKINAKAI) DISCOVERED AT COZIA, IAȘI COUNTY

ABSTRACT

Three metal weapons have been discovered by chance and then recovered in the village of Cozia (commune of Costuleni), Iași county: a badly preserved dagger-sword (akinakes) and a spear-head coming from an inhumation grave; the third piece is a dagger-sword (akinakes), probably found in another grave. All three pieces are of Scythian type, dating from the period 550–450 BCE. The inhumation graves, found in 13 locations in Moldavia, especially in the area between the Siret and the Prut rivers, and dating from the 6th–4th centuries BCE, represent traces left by Scythian warriors, coming from the North Pontic area, who undertook numerous actions of plunder, which partially caused the construction of numerous fortresses, reinforced with ditches and earth walls.

CAPTION LIST

Fig. 1–2. Cozia, Iași, a. Akinakes; b. Spear-head; c. Akinakes with “antennas”.